

Manj znana dediščina, iz katere so
zrasla znana podjetja

2

Načrtovana umestitev brvi, ki naj bi
povezovala Kandijo in Loko, ne bo
prinesla rešitve za degradirano Kandijo

5

Sprehod čez Šalamunove glasbene,
intergalaktične in medjezikovne
pokrajine

7

IZZIV

Glasilo Društva Novo mesto

Izhaja polletno – 15. junija in 15. decembra

Odgovorna urednica: Tina Cigler
Lektorira: Nina Štampohar
Letna naročnina 5 evrov.

Člani dobivajo IZZIV brezplačno.
Priprava za tisk: Etna studio, Boštjan Grubar s.p.
Tisk: Nonparel d.o.o.

Poštnina plačana pri pošti 8105 Novo mesto

BESEDA UREDNICE

Edina stalnica v življenju so spremembe. Društvo Novo mesto že 25 let uspešno krmari med njimi – in jih tudi uvaja. Na aktualne izzive se ves čas odziva s svežimi pristopi in tako v letu 2019 načrtuje poteze, ki bodo delovanje društva približale širši javnosti. Praznovanje jubileja, ki se bo začelo s slavnostnim zborom članov, ne bo enkratni dogodek, pač pa se jih bo med letom zvrstilo še nekaj. Svojim dejavnostim v zvezi z urejanjem prostora bo društvo dodalo redne javne pobude, kot je denimo ta, da se pred leti neprimerno prenovljeno kandijsko križišče preoblikuje v Trg Novomeške pomladi. Ko bo Novo mesto leta 2020 praznovalo stoto obletnico kulturno-umetniške manifestacije, poznane kot Novomeška pomlad, bi bilo prenovljeno križišče lahko njen trajen spomin. Spremembe pa so doletele tudi Izziv. Ker izid številki junija in decembra ne ustreza več dinamiki dogajanja, ga v nabiralnikih odslej pričakujete aprila in oktobra. Na spremembe!

NAPOVEDNIK DOGODKOV

Slavnostni zbor članov ob 25-letnici Društva Novo mesto

Sobota, 16. 3. 2018, ob 11.00,
Hiša kulinarike, Glavni trg, Novo mesto

11.00: Zbor pred Galerijo Dolenjskega muzeja: voden ogled razstave o Leonu Štuklju, častnemu članu društva

12.15: Voden sprehod po prenovljenem Glavnem trgu

13.00: Topla malica v Gostišču na trgu (stroške malice krije društvo, pijače vsak sam)

14.00: Slavnostni zbor članov

Zaradi organizacijskih razlogov svojo udeležbo obvezno sporočite gospe Evi Simič (07 302 14 50 ali 041 717 538) ali po elektronski pošti (eva.simic@t-2.net).

Društvo Novo mesto praznuje četrto stoletje

»Ne pričakujemo, da bomo rešili svet, če bomo spremenili nekaj navad v našem mestu, lahko pa upamo, da bomo v svojem kraju živeli bolj srečno in bolj zdravo, da bo družba malo pravičnejša in svet vsaj malo boljši.«

Iz nagovora Janeza Pence na ustanovnem zboru društva, 18. novembra 1993

Dr. Tomaž Golob, predsednik

Spoštovane članice in cenjeni člani Društva Novo mesto, petindvajset let dela je za nami. Ob ustanovitvi je bilo društvo primer dobre prakse delovanja organizirane civilne družbe pri zagotavljanju javnega interesa v razvojnih procesih Novega mesta. Od takrat so se razmere na področju delovanja in organiziranja nevladnih organizacij precej spremenile. Vzniknili so številni nam programsko sorodna društva in civilno-družbena gibanja, kar zahteva medsebojno povezovanje in skupno nastopanje. Še več, posamezniki ali skupine, ki niso organizirani v društvu, nas vse pogosteje prosijo za pomoč in sodelovanje pri izvedbi skupnih projektov. Zgodil se je tudi svojevrsten obrat v vrednostnem

sistemu sodobne družbe. Če so se ustanovitelji društva zavedali, da kot posamezniki ne morejo veliko storiti za svoje mesto, in so rešitev videli v organizirani civilni družbi, se mlajše generacije z mestom istovetijo povsem drugače. Njihov prispevek k razvoju in prepoznavnosti mesta je izrazito projekten. Zato bomo morali – če želimo še naprej praznovati okrogle obletnice – cilje in metode našega delovanja organizacijsko in vsebinsko prilagajati generaciji milenijcev, ki zdaj stopa v ospredje, torej generaciji, rojeni med letoma 1980 in 2000.

Članicam in članom ter vsem, ki podpirate naša prizadevanja, čestitam za prehojenih 25 let! Od

ustanovitve 18. novembra 1993 je društvo delovalo na področjih urejanja prostora in varstva okolja, leta 2016 pa je pridobilo še status društva, ki deluje v javnem interesu na področjih kulture in kulturne dediščine. Za nami je veliko dosežkov, v jubilejnem letu pa se lotevamo še enega – izdaje monografije o novomeških arhitektih bratih Lapajne (Marijan Lapajne je bil tudi ustanovni član našega društva). S tem nadaljujemo bogato založniško in izdajateljsko tradicijo.

Častitljivo obletnico bomo slovesno obeležili z ogledom razstave o olimpiioniku in častnem članu društva Leonu Štuklju v Dolenjskem muzeju ter s slavnostnim zborom članov. Vabljeni!

Društvo Novo mesto

Gubčeva ulica 11, 8000 Novo mesto
društvo.novo.mesto@gmail.com
www.drustvo-novo-mesto.si
www.facebook.com/drustvonovomesto

Nosilke razvoja obdelave lesa in oblikovanja lesenih izdelkov

Nostalgija
OBUJENA KULTURNA DEDIŠČINA

V Novem mestu so v času od tridesetih do sedemdesetih let 20. stoletja delovale številne mizarske delavnice, ki so zadovoljevale potrebe tukajšnjih prebivalcev. Pomembno so zaznamovale gospodarsko življenje in bivalno kulturo v mestu – iz nekaterih pa so se po 2. svetovni vojni razvila celo večja industrijska podjetja. Viri, ki razkrivajo to bogato dediščino, so redki in jih je vsako leto manj.

Bojana Medle

Društvo Novo mesto, ki s projektom Nostalgija skrbi, da manj poznana lokalna dediščina ne utone v pozabo, je leto 2018 posvetilo raziskovanju dediščine mizarske obrti v Novem mestu. Terensko delo je prineslo kakovostno gradivo, ki je bilo skoraj v celoti predstavljeno na pregledni razstavi Mizarstvo v Novem mestu: obrtne mizarske delavnice od tridesetih do sedemdesetih let 20. stoletja. V knjižnici Mirana Jarca sta jo 21. novembra 2018 pripravila etnologinja Bojana Medle in Adolf Bevc ml. – Adi, sin mizarja Adolfa Bevca, ki je nadaljeval očetovo tradicijo, hkrati pa se je več let ukvarjal z raziskovanjem dediščine novomeških mizarskih obrtnikov.

Razstava je osvetlila mizarstvo kot obrt, ki je bila tudi v Novem mestu pomembna nosilka razvoja tako pri obdelavi lesa kot pri oblikovanju lesenih izdelkov. Dragocen vpogled v delovno okolje mizarjev, mizarske pripomočke in orodja, ki so jih uporabljali, izdelke, ki so nastajali v delavnicah, v izobraževanje mizarjev in njihovo druženje ter v družbeno vlogo takih združenj objavljamo v celoti. O starosti novomeških mizarjev Karlu Jevščku pa podrobneje pišemo v rubriki Iztrgano pozabi.

Začetki mizarstva v Novem mestu

Mizarstvo se je kot poklicna obrt razvilo iz domače mizarske dejavnosti v poznem srednjem veku. V prvi polovici 19. stoletja so se mizarji začeli združevati v zadrugah, nastala so tudi nekatera pomembna mizarska središča. Med najbolj znanimi sta Šentvid in Solkan, mizarska obrt pa je bila razvita tudi v drugih večjih slovenskih mestih. Bližina gozdov, bogastvo z viri lesa ter posledično večje število žag so pripomogli k razvoju mizarske dejavnosti na Dolenjskem. V Novem mestu je v prvi polovici 20. stoletja delovalo več mizarskih delavnic, ki so zadovoljevale potrebe lokalnega prebivalstva po mizarskih izdelkih, iz nekaterih pa so se sčasoma razvila tudi večja industrijska podjetja.

Zemljevid lokacij obrtnih mizarskih delavnic v Novem mestu v času med tridesetimi in sedemdesetimi leti 20. stoletja. Številni potomci omenjenih mizarjev so nadaljevali delo v istem poklicu, bodisi kot obrtniki ali pa so se zaposlili v večjih lesnih podjetjih. Zemljevid še dopolnjujemo z manjkajočimi podatki (grafika: Boštjan Grubar, Etna studio).

Udeleženci tečaja politiranja v delavnici Karla Jevščka leta 1937. Mojstri sedijo v prvi vrsti (z leve): 1. Adolf Bevc, 2. Karel Jevšček, 4. Jernej Sitar, 5. Jože Zupančič, 6. Franc Barbič, desno stoji mojster Ivan Mirtič. Tečajniki stojijo v drugi in tretji vrsti. V drugi vrsti (z leve) stojijo: 1. Franc Fink, 2. Janez Fir – Žan, 6. Ferdinand Gutman, 8. Alojzij Miklič, 9. Franc Kovač (foto: arhiv družine Jevšček).

Novomeški mizarji po mojstrskem izpitu okoli leta 1941. V spodnji vrsti sedijo (z leve): 2. Janez Makše, 3. Karel Jevšček, 5. Jernej Sitar, 6. Adolf Bevc. V zgornji vrsti stojijo (z leve): 2. Alojz Medle, 3. Ferdinand Gutman, 5. Vodopivec, 7. Franc Fink (foto: arhiv Adija Bevca).

Delovni prostori mizarjev

Z razvojem mizarstva v samostojen poklic se je pojavila potreba po primernem prostoru za izvajanje mizarske dejavnosti, pri čemer so se stavbe in delovni prostori za izvajanje mizarske obrti vedno podrejali razvoju strojev in orodja.

Sprva so imele delavnice samostojen prostor pod skupno streho z bivalnim delom mizarjeve družine. Po navadi je bilo mizarski dejavnosti namenjeno pritličje, stanovanjski del pa je bil v nadstropju hiše. Z uvedbo prvih mizarskih strojev na parni pogon je postala proizvodnja bistveno glasnejša. Zato so delavnice prizidali k hiši, v naslednji razvojni stopnji pa se je delavnica kot samostojen objekt popolnoma ločila od stanovanjske hiše.

Zasnova mizarske delavnice je bila v določeni meri odvisna tudi od lokacije. Delavnice v mestnem središču so bile po navadi bolj omejene s prostorom in niso imele enakih možnosti širitve kot delavnice v primestju ali na podeželju. Širili so jih lahko le znotraj svojega zemljišča, kar je pogosto pomenilo, da jo je bilo treba podzidati ali povezati s kletnimi prostori.

Mizarska delavnica Alojza Koširja na Brodu okoli leta 1938. Zanimivost: delavnica je bila v nadstropju hiše in ne v pritličju, kot je bilo v navadi (foto: arhiv Marte Račević).

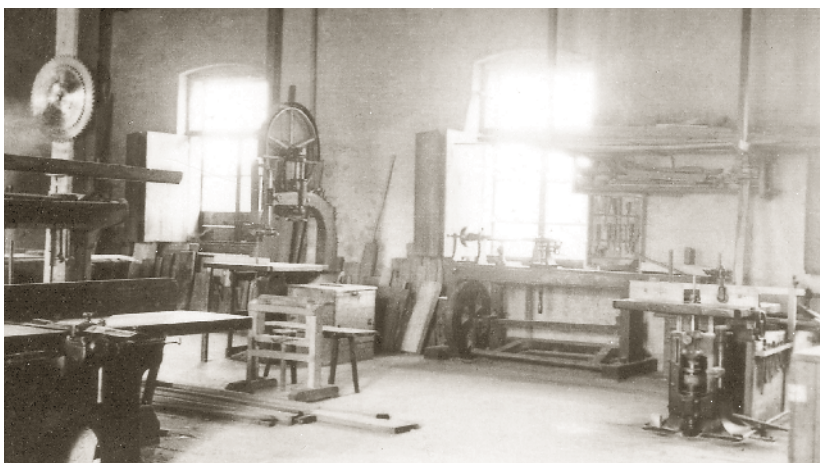
Mizarske delavnice po navadi vključujejo še prostore ali stavbe skladišnega značaja, namenjene skladiščenju surovin ali gotovih izdelkov. Dopolnjuje jih zunanji skladiščni prostor, kjer se skladišči neobdelan les. Mizarski mojster je namreč veliko pozornosti namenil temu, da so bile skladovnice lesa zložene pravilno. Včasih so jih vmes tudi prekladali, saj so na ta način zagotovili najboljše pogoje sušenja in preprečili napake.

Franc Jerman je leseno delavnico izdelal po koncu 2. svetovne vojne na posestvu svoje žene na Cegelnici. Porušena je bila leta 1998. Fotografija je bila posneta 22. aprila 1977.

Mizarska orodja in pripomočki

V drugi polovici 19. stoletja je bilo delo v mizarskih delavnicah zelo naporno, saj večinoma še niso poznali lesno-obdelovalnih strojev in je delo v celoti potekalo ročno. Prvi stroji na parni pogon so se uvajali konec 19. stoletja in so bili izredno glasni. Parni stroj je poganjal preostale naprave v istem ali višjem

Mizarska delavnica Karla Jevščka je bila ena redkih, ki je bila že pred 1. svetovno vojno opremljena s stroji. Pred 2. svetovno vojno je bila prenovljena, opremili so jo tudi z več novimi stroji. Na desni je mizni rezkar, ob oknu stružnica in orodje, ki ga je uporabljal strugar, levo ob oknu tračna žaga, skrajno levo pa poravnalnik. Nad njim visi rezilo za vzdolžno žaganje (foto: arhiv družine Jevšček).

nadstropju s posebnim sistemom jermenov.

Mizarske delavnice v Novem mestu v prvi polovici 20. stoletja so bile z nekaj izjemami skromno opremljene s stroji, zato je delo večinoma potekalo ročno. Prve kombinirane stroje, ki so jim znatno olajšali delo in omogočali izdelavo večjih količin izdelkov, so mizarji kupili v tridesetih letih, večinoma pa po koncu 2. svetovne vojne.

Mizarski izdelki

Obrtne mizarske delavnice so bile tudi v Novem mestu pomembne nosilke razvoja tako pri obdelavi lesa kot tudi oblikovanju lesenih izdelkov. Kakovost izdelave mizarskih izdelkov se kaže s strokovnim znanjem, z obrtniško spretnostjo in prilagajanjem izdelka aktualnemu času pri izboru materiala, načinu obdelave in tehnološki opremljenosti delavnic.

Pred uporabo strojev so vsaj v začetnem obdobju izvajanja obrti izdelki nastajali ročno, z ročnimi orodji brez elektrike. Pozneje so si mizarji sami izdelali leseno ogrodje strojev s kovinskimi vreteni. Izdelki so bili narejeni iz masivnega lesa, v celoti ali kombinaciji s furniranimi elementi. Vse to in mojstrova natančnost so bili razlogi, da so bili izdelki iz tistega obdobja po večini izjemno kakovostni. Mnogi svojemu namenu izvrstno služijo še danes.

Mizarska delavnica Adolfa Bevca na današnji Ulici talcev, kjer je mizarstvo dejavnost opravljal do leta 1969. V kletnih prostorih je bil mizarjski kombinirani stroj, v pritličju delavnica, zgoraj pa bivalni del. Leta 1958 so hišo nadgradili (foto: arhiv Adija Bevca).

Po 1. svetovni vojni so zaradi povečanih potreb na trgu izdelovali veliko najrazličnejšega pohištva in opreme. Tovarniškega pohištva še ni bilo na tržišču, zato so vse pohištvo, vključno s stavbnim, izdelovali izključno mizarji. Večkrat pa so morali za preživetje izdelovati tudi manjše izdelke, kot so pručke, zaboji za drva, okvirji za slike in tudi krste.

Vajenec je bila prva stopnja v pridobitvi ustrezne izobrazbe in znanja v vsaki obrti. V dopoldanskih urah so opravljali praktično delo pri novomeških obrtnikih, v popoldanskih urah pa so se učili strokovne predmete. Šolanje je trajalo 3 leta.

Kdor je želel pridobiti drugi strokovni naziv pomočnik, je moral

Od 4. do 12. julija 1936 je v prostorih novomeške ljudske osnovne šole potekala velika obrtno gospodarska umetnostna razstava. Razstavljalo je 44 obrtnikov, med katerimi sta bila zagotovo tudi mizarja Karel Jevšček in Adolf Bevc. Na fotografiji iz arhiva družine Jevšček so izdelki njegove mizarske delavnice, ki jih je razstavil ob tej priložnosti.

Izobraževanje mizarjev

Obrtni red iz leta 1907 je določil, da je bilo za opravljanje obrti treba pridobiti obrtno pravico. To je pomenilo, da se je bilo treba za opravljanje obrti tudi ustrezno strokovno usposobiti. Zakon o obrteh Kraljevine Jugoslavije iz leta 1931 je še natančneje določil, da je za rokodelske obrti, kamor je spadalo tudi mizarstvo, potrebna strokovna usposobljenost, pridobljena z učenjem in praktičnim delom. To je bilo treba dokazati ob pridobitvi obrtnega dovoljenja.

Obrtno šolstvo se je v avstro-ogrski monarhiji razvijalo počasneje kot v državah zahodne Evrope. Prve šole, v katerih so se izobraževali novi obrtniki, so bile obrtne nadaljevalne šole in strokovne šole za posamezne obrtne panoge, ki so jih priključili k realkam. V Novem mestu je bila ustanovljena leta 1875, leta 1948 pa so bile organizirane vajeniške šole.

opraviti poklicno šolo in opraviti pomočniški izpit, za kar je prejel pomočniško spričevalo. Pogosto je bil prenos znanja vajencem in pomočnikom zaupan mojstrom, ki so bili največkrat tudi lastniki in vodje mizarske delavnice.

Mojstrsko spričevalo mizarja Alojza Koširja ml. iz leta 1942, s katerim je pridobil naziv mojstra. Vizualno podoba spričevala je leta 1932 oblikoval Maksim Gaspari (arhiv Marte Račević).

Franc Kovač z izdelkom, s katerim je uspešno opravil mojstrski izpit (foto: arhiv družine Kovač).

Svoje znanje so bodoči mizarji izpopolnjevali tudi na tečajih. Na fotografiji se tečajniki učijo politiranja v delavnici Karla Jevščka leta 1937. Politiranje je postopek nanašanja šelakovih raztopin v organskih topilih, ki tvorijo film, na les. Površina tako postane bolj prožna in manj občutljiva na vplive okolja (foto: arhiv družine Jevšček).

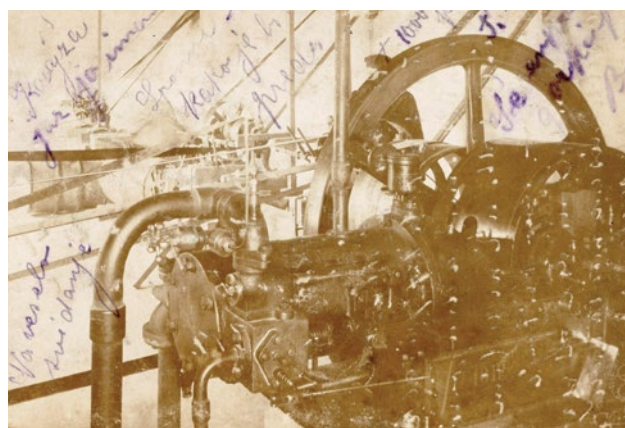
Naziv mojstra je najvišja možna stopnja zaposlenih v obrtništvu, ki jo je posameznik dosegel z mojstrskim izpitom pred komisijo izkušenih mojstrov v določeni obrti, in sicer po treh ali več letih pomočniške dobe. Mojstrsko spričevalo tako dokazuje posameznikovo strokovno usposobljenost na področju določene obrti in mu podeljuje strokovni naziv mojstra.

Pod okriljem Državne obrtne šole v Ljubljani, ki je bila ustanovljena leta 1911, je deloval odderek Mojstrska šola za stavbo in pohištveno mizarstvo. Mizarskim pomočnikom je omogočal nadaljnje izobraževanje, mizarskim mojstrom pa je nudil možnost, da razširijo in izpopolnijo svoje praktično, risarsko in obrtno-trgovsko znanje. Sprva je bil program enoleten, v šolskem letu 1926/27 pa dvoleten.

Druženje in socialna vloga

Eno prvih društev v Novem mestu je bilo Društvo katoliških rokodelskih pomočnikov, ki ga je leta 1886 ustanovil dr. Josip Marinko. Namenjeno je bilo predvsem izobraževanju rokodelskih pomočnikov, hkrati pa je bilo zelo dejavno tudi na kulturnem področju.

Novomeški obrtniki so se v začetku 20. stoletja združevali v skupni Obrtni zadrugi svobodnih rokodelskih in dopuščenih obrtov za sodni okraj Novo mesto, ki je štela 399 članov. Da bi bile bolj učinkovite, so posamezne stroke obrtnikov začele ustanavljati svoje zadruge. Prvi so se od skupne zadruge ločili prav mizarji (skupaj s čevljarji) ter leta 1908 ustanovili Mizarsko zadrugo za politični okraj Novo mesto. Njen prvi načelnik je postal mizar Vinko Umek, podnačelnik pa mizar Jurij Košir.

Pogonski bencinski stroj pod strojno delavnico Karla Jevščka leta 1910. V ozadju je viden jermenski pogon, vezan na bencinski stroj v ospredju, ki je poganjal preostale stroje. Razglednica je iz arhiva družine Jevšček in je bila poslana 23. junija 1915.

Katalogi pohištva, iz katerih so si lahko stranke pred naročilom izbrale zelene izdelke. Mizarju Adolfu Bevcu jih je izdelal zagrebški arhitekt M. Biondič (zbirka Adija Bevca).

Oprema za veliko sejno dvorano Okrožnega sodišča Novo mesto na Jerebovi ulici je nastala leta 1958 v mizarski delavnici Adolfa Bevca po načrtu arhitekta Suhadolca iz Ljubljane (foto: arhiv Adija Bevca, fotografirano leta 2009).

Leta 1919 je bilo ustanovljeno Obrtno društvo za Novo mesto in okolico. Med ustanovitelji je bil tudi mizar Matko Malovič, v odboru pa poleg njega še mizar Karel Jevšček. Namen društva, ki je štelo 150 članov, je bil prispevati k razvoju in napredku obrtništva.

Obrtniki, seveda tudi mizarji, so bili pomemben del družabnega življenja Novega mesta in nosilci razvoja v svoji obrti. Bili so člani več društev in so pomembno sooblikovali takratno kulturno življenje.

Pokrovitelja projekta:

Viri in literatura

Bogataj, Janez. Domače obrti na Slovenskem. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1989.

Jubilej znanega dolenskega podjetnika: ob 60-letnici novomeškega tovarnarja Karla Jevščka. V: Slovenski narod, 21. oktober 1939.

Koren, Mirjana. Metodologija celostnega ohranjanja kulturne dediščine mizarskih delavnic na primeru slovenske Štajerske. Doktorska disertacija. Ljubljana, 2016.

Mehora, Miloš. Zgodovina lesarskega šolstva na Slovenskem: začetek in najstarejše obdobje od leta 1766 do leta 1888. V: Les, let. 40, št. 9–10, str. 261–263.

Polenšek, Marko. Po njih izdelkih jih boste spoznali: o izbranih novomeških obrteh v času med svetovnima vojnima: katalog k razstavi. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 2008.

Rakuša, Ferdo. Zgodovina lesarskega šolstva na Slovenskem v obdobju od 1888 do 1947. V: Les, let. 40, št. 9–10, str. 264–275.

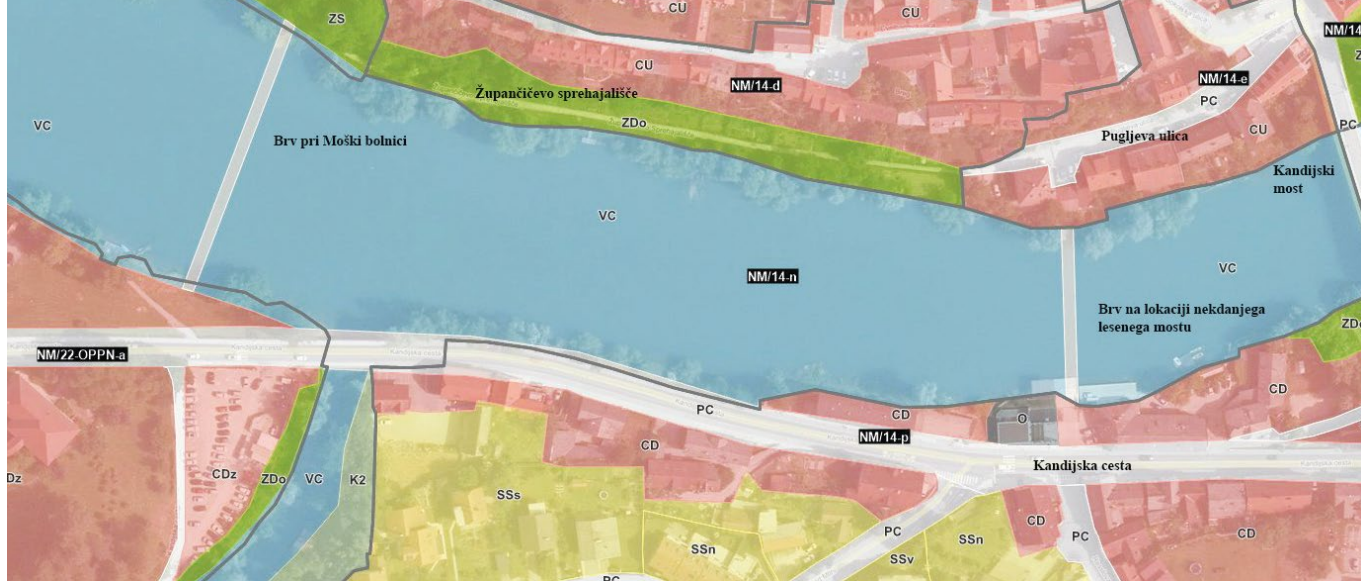
Poleg bregov Krke naj povezujejo tudi ljudi

Po neuspelem javnem natečaju za 120-metrsko brv s kolesarsko stezo, ki bi na najširšem delu reke Krke povezala Loko in Kandijo, je morda čas za vnovičen premislek o njeni lokaciji. Če bi jo umestili tja, kjer je nekoč (z razlogom!) že bila, bi ne le prihranili 60 metrov dolžine, pač pa predvsem spodbudili številne razvojne priložnosti v prometno preobremenjeni in propadajoči Kandiji.

Tomaž Golob

Mestna občina Novo mesto je 26. julija 2018 v sodelovanju z Zbornico za arhitekturo in prostor Slovenije razpisala odprti projektni anonimni javni natečaj za brv s kolesarsko stezo, ki bi levi breg Krke povezala z desnim tam, kjer se Sprehajališče Primičeve Julije izteče na Kandijsko cesto – torej nedaleč stran od izliva potoka Težka voda v Krko. Natečaj ni uspel.¹ Še več – kot je mogoče razbrati s spletne strani zbornice,² je ta od sodelovanja pri organizaciji natečaja odstopila, ker je občina vztrajala pri objavi vrednosti projektnih dokumentacije, ki je bila po merilih zbornice prenizka.

V Društvu Novo mesto smo prepričani, da je to izvrstna priložnost za vnovičen razmislek o lokaciji nove brvi na območju Kandije. Zagovarjamo namreč gradnjo brvi na lokaciji, kjer je nekoč že stal lesen most in povezoval vznožje Pugljeve ulice z iztekem Resslerove ulice na Kandijsko cesto. Tako bi, mestno jedro povežali s Kandijo in po Resslerovi ulici tudi z Grmom ter s tem spodbudili številne razvojne priložnosti v prometno preobremenjeni in propadajoči Kandiji. Z gradnjo brvi ob izlivu Težke vode v Krko teh sinergijskih učinkov zagotovo ne bi dosegli.

Grafični prikaz umestitve obeh brvi v prostor Kandije iz veljavnega Občinskega prostorskega načrta Mestne občine Novo mesto.

Nekdaj živahno predmestje, danes predel brez vizije razvoja

Kandija je novomeško zgodovinsko predmestje, ki ga zaznamujejo številne nekdanje občestne furmanske gostilne in trgovine. Prvotno križišče cest v Kandiji je bilo ob lesenem mostu in mitnici, saj je bila današnja Resslerova ulica nekdanja deželna cesta, ki je vodila mimo gradu Grm proti Gorjancem in Beli krajini. Večja sprememba se je zgodila šele po izgradnji Kandijskega mostu leta 1898, ko so na novo uredili današnjo Trdinovo ulico, ki je bila do tedaj le poljska pot.

V Kandiji je zaradi neugodnih okoljskih in za zdravje nevarnih razmer stanje stavbnih objektov slabo, njihova ekonomska vrednost je nizka, zato ta del mesta socialno in gospodarsko nazaduje. Prave vizije nadaljnjega razvoja ni.

Kandijska cesta je kot regionalna cesta na desnem bregu reke Krke med Žabjo vasjo in Brodom že desetletja izpostavljena nemogočim bivalnim in delovnim razmeram. Cesta ne ustreza sodobnim prometnim in okoljskim standardom ter dobesedno onemogoča prepotrebno revitalizacijo tega mestnega predela. Takšno stanje je v prvi vrsti posledica ne dovolj premišljene urbanistične politike v času, ko bi bilo še možno zgraditi novo regionalno cesto na nepozidanih površinah zdajšnje Smrečnikove ulice oz. južno od gradu Grm. Danes to seveda ni več izvedljivo, saj sta lokaciji obeh tras pozidani – zdaj so tam stanovanjska sosesa ter tovarni Revoz in TPV. Poudarjena prometna vloga Kandijske ceste onemogoča tudi revitalizacijo brežine reke Krke, ki bi morala postati vitalni življenjski prostor prebivalcev in obiskovalcev mesta, skratka, svojevrstna mestna plaža.

Predvidena lokacija brvi ne bo prispevala k oživitvi Kandije

Če bi novo brv umestili na mesto, kjer je stal zgodovinski lesen most, bi imela veliko večje sinergijske učinke za prepotrebno prenovo Kandije. Načrtovana postavitev ob potoku Težka vodapa je sicer skladna z odlokom o občinskem

prostorskem načrtu, a je trenutno neživiljenjska, predraga, predvsem pa brez razvojnega potenciala. Proti gradnji na tej lokaciji govorijo naslednja dejstva:

- v ničemer ne prispeva k revitalizaciji propadajoče Kandije;
- komunikacijsko poveže le Kandijsko cesto z Župančičevim sprehajališčem oz. po Ulici Mirana Jarca širše zaledje Drske in Šmihela s športnim parkom Loka;
- izgradnja brvi bi imela večji smisel, če bi z njo povežali Župančičevo sprehajališče in (za zdaj še neobstoječo) pešpot ob Težki vodi, katere gradnja se vse bolj odmika;
- brv na tej lokaciji bi morala premostiti 120 metrov široko Krko, kar je še enkrat večja razdalja kot na lokaciji nekdanjega lesenega mostu v Kandiji, kjer je Krka široka 60 metrov.

Številne prednosti »stare« lokacije

Leseni most, ki je svojemu namenu služil do izgradnje današnjega Kandijskega mostu leta 1898, so – logično – postavili na najožjem delu reke Krke. V Kandiji so ob mostu postavili mitnico, na Pugljevi ulici pa kapelico sv. Janeza Nepomuka. Ta lokacija je boljša za postavitev brvi, ker:

- je lokacija zgodovinsko utemeljena in funkcionalna;
- je postavitev brvi na tej lokaciji skladna z odlokom o občinskem prostorskem načrtu Mestne občine Novo mesto;
- omogoča varno in priročno ureditev kolesarske povezave med Grmom in mestnim jedrom, ki se izogne prometno neugodnemu kandijskemu križišču;
- sta na obeh obrežjih ohranjena zidana mostna opornika;
- bo brv spodbudila povečano prisotnost pešcev in kolesarjev v tem prostoru, kar pomeni nove razvojne in socialne možnosti za Kandijo, vnovično pozidavo mitnice, obuditev prometa z nepremičninami in funkcionalno prenovo izpraznjenih objektov;
- je na območju Pugljeve ulice mogoče na lokaciji vstopa na brv oblikovati manjši trg s prezenti-

ranim zgodovinskim tlakom iz rečnih prodnikov, ki so ga arheologi odkrili med prenovo Pugljeve ulice in izkopavanji na južnih mestnih vratih;

- bi bilo treba preveriti, ali je možno v stavbni kubus nove brvi vizualno nemoteče vključiti črpališče v Kandiji, ki je zdaj samostojen objekt;
- bi bilo treba v Kandiji pred brvjo na novo oblikovati odprt javni prostor, ki bi imel vlogo komunikacijskega stičišča ulice Nad Mlini, Resslerove ulice in Kandijske ceste;
- je možno mostovno ograjo arhitekturno in likovno obogatiti z reliefnimi spominskimi obeležji, ki bi jih na primer posvetili pomembnim in zaslužnim Novomeščankam, ki jih navaja projekt Pozabljena polovica.

So odločitvi botrovala neurejena lastniška razmerja?

Zavedamo se, da takšen predlog vsebuje omejitve, ki je, sodeč po zemljiški knjigi, posledica nerešenih zemljiških zadev. Če bi brv gradili na zgodovinski lokaciji, bi bilo treba odstraniti pritlični pomožni objekt ob hiši, ki zaključuje stavbni niz na Pugljevi ulici. Pomožni objekt, ki ima vhod z obrežne strani, stoji na parceli, ki sega vse do reke Krke in ima status javnega dobra – vendar v zemljiški knjigi ni zapisan lastnik javnega dobra. V praksi to pomeni, da je bila parcela včasih del splošnega ljudskega premoženja. Ker na lastniško sporni parceli stoji manjši gospodarski objekt, predlagamo, da občina v imenu zagotavljanja javnega interesa pristopi k zamenjavi parcel. Lastnikom omenjene hiše naj dovolijo postaviti nadomestni objekt na nasprotni strani hiše, torej na parceli, ki je v lasti občine in po kateri imajo lastniki že urejen dostop na dvorišče. Prebivalci hiše bi tako ohranili svoj intimen življenjski prostor, občina pa bi lahko uredila koridor med novo brvjo in Pugljevo ulico.

1 Mestna občina Novo mesto je 11. 12. 2018 na svoji spletni strani objavila zaključno poročilo o neuspelem javnem natečaju: https://www.novomesto.si/postopki/uradne-objave/2018121115491816/obvestilo_o_izidu_javnega_natecaja_in_zakljucno_porocilo_za_brvin_kolesarsko_pot_loka_kandija/.

2 https://www.zaps.si/index.php?m_id=nat_drg_brvin_kandija.

Ideje, vredne širjenja - razprodane v prvi minuti!

Tomaž Stritar, Mateja Hočevar, Robert Yebuah, Peter Kapš, Peter Mankoč in Nina Malovrh. To so bili govorci na dogodku, ki ga je oktobra 2018 v Novem mestu že drugič zapored priredil mlajši del projektne ekipe Društva Novo mesto. Galerija Dolenjskega muzeja, kjer je potekal, je bila premajhna za vse, ki so želeli prisluhniti navdihujočim govorom.

Peter Jenič

TED in TEDx so svetovno znani dogodki, na katerih gostje s kratkimi govori predstavijo svoje ideje, vredne širjenja. Poslušalce na ta način informirajo, navdihujejo in spodbujajo k ustvarjalnim pogovorom, pa naj gre za svetovno znane osebnosti, kot so Bill Bates, Gordon Brown, sir Richard Branson in Elon Musk, ali za domače obraze.

Da se je Novo mesto lahko pridružilo vsem večjim mestom, ki so del družine TEDx, je bila zasluga ekipe predanih prostovoljcev in zunanjih izvajalcev. V pripravo organizacijsko, logistično in finančno tako zahtevnega dogodka so celo leto vlagali svoj čas in znanje. Ne zaman – 150 vstopnic, kolikor jih je bilo na voljo, je pošlo v prvi minuti po objavi napovedi, že dva tedna pred dogodkom. In kaj so povedali govorci?

Žal tudi občutek sreče. Preizkusil je veliko metod in tehnik osebnostne rasti in najbolj učinkovite vedno rad podeli z ljudmi, ki jih to področje zanima. Njegov govor je temeljil na usmeritvi pozornosti na trenutek, kakšne koristi ima človeški organizem od tega, in kako to lahko vpliva na dvig kakovosti življenja vsakega od nas.

Mateja Hočevar je kemijska navdušenka, doktorica znanosti s področja kemije in raziskovalka na Fakulteti za elektrotehniko Univerze v Ljubljani. Svoje delovne izkušnje je pridobivala na inštitutu Jožef Stefan, v družbi Lek in na Fraunhofrovem inštitutu za solarne energijske sisteme v Nemčiji. Je avtorica številnih znanstvenih del, obenem pa je soavtorica slovenskega patenta na temo tiskanih sončnih celic. Na TEDxNovomesto

začel razvijati idejo o novi družbeni ureditvi. Trdno namreč verjame, da obstaja način, kako predvsem z občutkom za sočloveka rešiti družbo pred propadom, kamor ta trenutek nedvomno drvi. Rodila se je njegova ideja – ekvilizem.

Peter Kapš je zdravnik, ki je radovednost in veselje do dela z ljudmi nadgradil z izbiro takšne stroke, da bi lahko izboljšal življenje tistim, ki trpijo. Je psihiater, ki poskuša ljudem povedati, da so njihov najpomembnejši organ možgani in da je skrb za duševno zdravje vsaj toliko pomembna za človekovo dobro počutje kot skrb za telo. Vrsto let je delal v splošni bolnišnici Novo mesto, zdaj pa ima že 15 let zasebno psihiatrično ordinacijo. Kolegom, dijakom in laikom z veseljem predava o širokem področju duševnih motenj in njihove obravnave. Na

uspeha in vztrajnost. V njegovi zgodbi lahko najdemo navdih za delovanje na domala vsakem področju našega življenja.

Nina Malovrh je industrijska oblikovalka, ki najbolj uživa, ko navadnim predmetom riše nenavadne zgodbe in upa na srečne konce. V svoji karieri je med drugim sodelovala tudi z aktualnim ameriškim predsednikom, kar pa je ni odvrnilo od iskanja rešitev »po zdravi pameti«. Z zrnem soli se loteva oblikovanja blagovnih znamk in izdelkov široke potrošnje. Pogumnim idejam pomaga, da ugledajo luč sveta in zadovoljne kupce, za kar je med drugim prejela priznanja Bienala industrijskega oblikovanja ter Društva oblikovalcev Slovenije, pred kratkim pa tudi priznanje za inovacijo Gospodarske zbornice Slovenije.

Posnetke vseh govorov si lahko ogledate na spletni strani www.tedxnovomesto. Tam so objavljene tudi fotografije z dogodka in vsi partnerji, ki so finančno ali kako drugače pripomogli k izvedbi dogodka TEDxNovomesto (foto: Jernej Kokol).

Tomaž Stritar je poslovni trener in svetovalac. V preteklosti je ljudem pomagal uresničevati njihove poslovne ideje in graditi podjetja, zdaj jim pomaga graditi sebe in izkoriščati lastni potencial. Leta 2014 je kot odgovor na lastno izgo-relost in popolno izčrpanost začel raziskovati koncepte pozitivne psihologije, človeškega dožemanja sreče in osebnega zadovoljstva. Na tej zelo naporni, a poučni poti je spoznal moč človeške volje in vztrajnosti, predvsem pa dejstvo, da ima vse, kar se začne, vedno tudi svoj konec. Tudi največje trpljenje.

nam je predstavila dosežke skupine strokovnjakov pod njenim vodstvom, in sicer na področju fotokromnih in elektrokromnih stekel.

Robert Yebuah je univerzitetni diplomirani inženir metalurgije v pokoju. Prihaja iz Gane, ki je bila do leta 1990 njegov dom. Takrat mu je umrla mama in njegov dom je postala Slovenija. Pravi namreč, da se dom povezuje z družino. Prevezel je slovensko državljanstvo. Intenzivno sledi političnemu dogajanju tako v Sloveniji kot v svetu. V skrbi za svoje potomce je pred tremi leti

TEDxNovomesto je predstavil svojo idejo, da lahko zmotna prepričanja o seksu presežemo in si izboljšamo seksualno življenje ter kakovost življenja na sploh.

Peter Mankoč je najuspešnejši slovenski plavalec, ki je z državnih in mednarodnih tekmovanj prinesel številna odličja. Je devetkratni evropski prvak v disciplini 100 metrov mešano. Leta 2009 je v polfinalu evropskega prvenstva v plavanju v kratkih bazenih postavil nov svetovni rekord. V vseh teh letih sta ga gnali neizmerna volja do

Verjame v preproste rešitve, ki v vsakdan prinašajo več veselja, ne pa dodatne krame. Na TEDxNovomesto je predstavila svojo rešitev za prehransko razvado – prekomerno hranjenje. Oblikovala je posodo, ki ima obliko in velikost človeškega želodca. Vanjo lahko naložimo le toliko hrane, kot je lahko sprejme naš želodec, ne da bi se raztegnil. Tako lahko vizualno vplivamo na ustrezno in uravnoteženo prehranjevanje.

Človek naj bo sojen po sanjah

Med številnimi kulturnimi dogodki, s katerim decembra obeležujemo rojstvo Franceta Prešerna, od leta 2017 enega posvetimo naši ustanovni članici in izjemni kulturnici Staši Vovk. Društvo Novo mesto, Knjižnica Mirana Jarca in novo-meška izpostava Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti smo gostili ustvarjalce glasbene uprizoritve Človek naj bo sojen po sanjah.

Klavdija Kotar

Na dan rojstva našega velikega slovenskega pesnika Franceta Prešerna smo v pridruženih ambiantah svetlobi male dvorane v knjižnici prisluhnili eksistencialni pesniški presežnosti še enega ve-

Izjemen začetek prazničnega decembra: večer v izvedbi vrhunskih ustvarjalcev, oplemeniten z vini Vinske kleti Pečarič iz Čuril pri Metliki, posvečen Staši Vovk (foto: Tomaž Golob).

likana slovenske poezije Tomaža Šalamuna. Magično moč njegove poezije so pred nas v izjemni interpretaciji in avtorski glasbi razgrnili trije izjemni ustvarjalci: vsestranska umetnica Maja Gal Štormar in odlična glasbenika Jasna Žitnik in Andrej Marinčič. Sprehod čez Šalamunove glasbene, intergalaktične in medjezikovne pokrajine, kot so avtorji podnaslovili svoj magični dogodek, je v naše telo vnašal svež zrak, v katerem zadiši heraklitski čas, zmeraj je tisto, kar je, pa vendarle kar naprej drugo. To je tista poezija, ki se nikoli ne more nakopičiti v

enem izkustvenem zajetju bralca, poslušalca, ampak je vsakič lahko razumljena malo drugače, zato je takšen magični večer nedvomno vredno ponoviti še kdaj, morda na Novomeških poletnih večerih 2019.

Tomaž Šalamun je poet svetovnih razsežnosti, njegova poezija je kot živo utripajoče srce, ki pred bralce, poslušalce razgrinja odprtost biti, ki je ni mogoče razumeti kot ustvarjalčevo subjektivno spoznanje, ampak pripada tudi nam, nas odločno potiska v razmislek in pogled vase, nas na-

govarja k lepoti, ki jo potrebujemo v tem temačnem svetu. Če povzamem razmišljanje Mance Košir, ki je zapisala:

»Teme ne odpravljajo tarnanje, kritiziranje, preklinjanje, samo Svetloba ima moč razsvetlitve. Ko nas oplazi, se pogled spremeni. Vidimo drugače. Postanemo pogumni. Želimo leteti. Svooooooodaa, kriči naše srce in prestrašena sklenjena naročja se razširijo v objem, ki nima meja. Postanemo povsod doma. Kot je bil, je in bo Doma veliki Tomaž Šalamun!«

SE TE NEKAJ LOTEVA?

VROČINA ALI BOLEČINA
OB GRIPI IN PREHLADU?

DALERON® C

VARNA IN ZANESLJIVA
IZBIRA ZA VSO DRUŽINO.

www.daleron.si

KRKA

Karel Jevšček

(1879-1948),
starosta mlajših
mizarjev

Bojana Medle

Karel Jevšček je bil rojen 9. oktobra 1879 v Trstu. Osnovno šolo je obiskoval v Ljubljani, nato pa šolanje nadaljeval na tamkajšnji strokovni šoli za lesno industrijo. Že v tistem času je bil član ljubljanskega sokolskega društva, pozneje tudi ustanovitelj Sokola II, v katerem je bil tudi blagajnik.

Med letoma 1900 in 1905 je bil zaposlen pri podjetju Tönnies – gradbeništvo, mizarstvo,

ključavničarstvo, parketarna, livarstvo Ljubljana, sprva kot risar in nato kot vodja mizarske dejavnosti podjetja. Od 1. februarja 1905 do 15. januarja 1909 je bil kot poslovodja zaposlen pri podjetju Möbelfabrik J. J. Naglas Ljubljana.

V Novo mesto je prišel leta 1909 in skupaj z uglednim mojstrom Vinkom Umekom odprl mizarsko delavnico na Grmu, ki je po svojih kakovostnih izdelkih zaslovela daleč naokrog. Uspeh podjetja je prekinila 1. svetovna vojna, ki se je na različnih bojiščih udeležil tudi Karel Jevšček.

Po prihodu iz vojne je s svojo spretnostjo podjetje spet spravil na prejšnji tir. Po smrti družabnika je mizarsko delavnico izdatno povečal, obnovil ter vanjo namestil novo, za tiste čase izjemno sodobno strojno opremo. V njegovih delavnicah so bila narejena številna večja naročila za belokranjsko železnico, šole, bolnišnice ter druge javne in zasebne ustanove. Iz njegove delavnice je izšlo večje število pomočnikov in pozneje uglednih mizarskih mojstrov, ki so se pri njem izučili obrti. Med stanovskimi kolegi je užival izjemno spoštovanje. Mnogi izmed novomeških mizarjev mlajše generacije, ki so se pri njem izučili obrti, so ga imeli za starosta poklica in mentorja.

Med letoma 1923 in 1929 je bil Karel Jevšček načelnik Mizarske zadruge za politični okraj Novo mesto. Bil je tudi v odboru l. 1919 ustanovljenega Obrtnega društva za Novo mesto in okolico ter šest let član uprave novomeške občine, kjer je deloval predvsem na področju gospodarstva in šolstva. Pomemben je tudi njegov prispevek k razvoju novomeškega gasilstva.

Po drugi svetovni vojni je bila Karlu Jevščku mizarska delavnica odvzeta, kar ga je izjemno prizadelo. Umrl je leta 1948. Na temelju njegove delavnice je pod okriljem novomeškega gradbenega podjetja Pionir zrasel Mizarski obrat Pionir.

Vizitka Karla Jevška. Iz njegove delavnice se je po 2. svetovni vojni razvila mizarska delavnica novomeškega gradbenega podjetja Pionir. V njej so med drugim izdelali tudi prvo počitniško prikolico. (foto: arhiv družine Jevšček).

Karel Jevšček je v Novem mestu nadaljeval z vključevanjem v dejavnost Sokolov. Izjemno viden je bil tudi v novomeškem javnem in kulturnem življenju, saj je bil reden gost tako zasebnih kot javnih prireditev. Fotografija je nastala ob obeležitvi praznika ujedinjenja Srbov, Hrvatov in Slovencev pred novomeškim Sokolskim domom 1. decembra 1937. Karel Jevšček sedi v spodnji vrsti skrajno desno (foto: arhiv družine Jevšček).

Že drugo leto po prihodu v Novo mesto je Karel Jevšček ustanovil gasilsko društvo v Kandiji, ki mu je načeloval do priključitve Kandije k Novemu mestu. Nato je postal načelnik novomeške gasilske župe sreza Novo mesto. To funkcijo je opravljal do leta 1936. Na fotografiji gasilske vaje na Florjanovem trgu pred prosvetnim domom okoli leta 1935 (foto: arhiv družine Jevšček).

Karel Jevšček na tribunah, pripravljenih za sokolski zlet na Loki.

NAJVEČJA

STROJNO MIZARSKA DELAVNICA
DOLENJSKE IZVRŠUJE VSA SPECI-
JALNA, UMETNA, POHIŠTVENA IN
STAVBENA DELA PO PREDLOGAH
IN LASTNIH NAČRTIH

KAREL JEVŠČEK
NOVO MESTO, PREŠERNOVA UL. 7

Spoštovane članice in člani Društva Novo mesto, prosimo vas, da nam na naslov društvo.novo.mesto@gmail.com pošljete svoj elektronski naslov, da vas bomo lažje in hitreje obveščali.

